

Ткаченко Н.В.,

кандидат економічних наук, доцент,
декан фінансово-кредитного факультету
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Розглянуто основні теоретичні підходи до поняття “фінансова стійкість страхових компаній”. На основі критичного аналізу та узагальнень існуючих вітчизняних і зарубіжних поглядів сформульовано власне авторське бачення фінансової стійкості страховика та визначено її складові.

The article deals with the major theoretical approaches to “insurance companies’ financial stability” concept definition. Critical analysis and synthesis of existing domestic and foreign opinions make it possible to formulate the author’s own vision of insurer financial sustainability, and identifies its constituent parts.

Страховий процес покликаний забезпечувати передання ризику від страхувальника до страховика і тим самим підвищувати стійкість бізнесу підприємства-страхувальника чи зберігати досягнутий рівень добробуту фізичної особи-страхувальника. За відсутності об’єктивних гарантій спроможності страхової компанії відповідати за своїми зобов’язаннями страхування втрачає будь-який сенс. Водночас збільшення обсягу ризиків у страховика має бути збалансоване різними методами: зростанням обсягу страхових операцій, співстрахуванням, перестрахуванням, управлінням страховими резервами, андеррайтерською політикою тощо. В іншому випадку страхувальник, передаючи один ризик, придбає інший — ризик власного банкрутства. Тому, виходячи з природи діяльності страхової компанії, історично виділився основний критерій її оцінки — фінансова стійкість. У цьому зв’язку є правомірною постановка питання про забезпечення фінансової стійкості як однієї з обов’язкових умов діяльності страхових компаній, що дозволяє їм функціонувати на ринку, і про розробку заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості.

Основи фінансової діяльності й аналізу страхових компаній розглядали у своїх працях чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед них слід відзначити роботи українських науковців В. Бігдаша, Н. Внукової, І. Іванюка, Д. Маруженка, С. Науменкової, С. Осадця, О. Шевчук, Л. Шірінян, праці російських дослідників А. Архіпова, В. Гомелі, В. Глушенка, А. Жеребка, Н. Кириллової, А. Кудрявцева, С. Кулікова, С. Луконіна, Н. Нікуліної, Л. Орланюк-Малицької, В. Сухова, Ю. Троніна, Т. Федорової, Г. Чернової, А. Шихова, Р. Юлдашева та інших. Віддаючи належне здобуткам цих учених, зауважимо, що теоретичні основи поняття “фінансова стійкість страхових компаній” досліджено недостатньо. Причина такого стану справ, на нашу думку, полягає в тому, що для нього характерні складність,

багатоаспектність та відсутність концептуальних досліджень у цій сфері. Як наслідок, у вітчизняній економічній літературі спостерігаємо дещо безсистемне використання понять “фінансова стійкість”, “фінансова надійність” та “платоспроможність”. Відбувається їх підміна чи ототожнення, що в цілому ускладнює їх вивчення та оцінку. Усе це робить дослідження теоретичних основ фінансової стійкості страхових компаній актуальним науковим завданням.

Таким чином, мета даної статті — визначення дефініції фінансової стійкості страхових компаній на основі критичного аналізу існуючих у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі підходів до її трактування.

Досить часто термін “стійкість” трактується як здатність тієї чи іншої системи зберігати певні властивості та характеристики незмінними або майже незмінними. Так, сучасні зарубіжні та вітчизняні енциклопедичні видання і словники визначають поняття “стійкість” як “здатність вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти силі, витримати, не поступитися”¹, або як “сталість, постійність, непідвладність ризику втрат і збитків”², або як “здатність довго зберігати і проявляти свої властивості, не піддаватись руйнуванню і псуванню”³, або як “спроможність системи відновлювати попередній (або близький до нього) стан після деякого збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення”⁴.

Дослідження етимології терміна “стійкість” вказує на те, що він споріднений з такими словами і поняттями, як сталість, стабільність, постійність, і характеризує здатність системи підтримувати певні процеси або стан, тобто зберігати певні властивості та характеристики незмінними.

У сучасній економічній літературі єдиний методологічний підхід до трактування сутності поняття “фінансова стійкість страхових компаній” відсутній. Це можна пояснити такими причинами:

— по-перше, вивчення питань, пов’язаних із забезпеченням умов фінансово стійкого функціонування страхових компаній, підтриманням їх постійної плато- та конкурентоспроможності, привернуло до себе увагу вітчизняних науковців і практиків лише після демонополізації страхового бізнесу та активізації розвитку фінансового посередництва. Отже, це відносно новий і малодосліджений напрям;

— по-друге, неусвідомлення дослідниками особливостей страхового бізнесу порівняно з іншими видами підприємницької діяльності, що часто унеможливорює пряме ототожнення існуючих у вітчизняній та зарубіжній науці підходів.

¹ *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка [Текст]: В 4 т. Т. 4. / В.И. Даль. — СПб.: Диамант, 1998. — С. 515.

² *Большой экономический словарь* [Текст] / Под ред. А.Н. Азрилияна. — М.: Ин-т новой экономики, 1997. — С. 770.

³ *Словник української мови* [Текст]: В 11 т. Т. 9. — К.: Наукова думка, 1978. — С. 710.

⁴ *Большой энциклопедический словарь* [Текст]. — М.: Большая российская энциклопедия, 1997. — С. 1257.

Специфіка діяльності страхових компаній, особливості формування та використання фінансового капіталу, обчислення фінансових результатів тощо не дозволяють застосовувати до інтерпретації їх діяльності підходи, придатні для інших підприємств.

З огляду на це, вважаємо за необхідне дати оцінку існуючим теоретичним підходам до визначення сутності фінансової стійкості страхових компаній та сформулювати концептуальні засади трактування змісту цього поняття. Серед дослідників сфери страхування досі точаться дискусії щодо відмінності або подібності категорій “фінансова стійкість” і “фінансова надійність”. При цьому одні вчені-економісти⁵ отожднюють терміни “стійкість” і “надійність”. Другі вважають, що фінансова стійкість є “частковим виявом фінансової надійності страховика”⁶ або характеристикою терміна “надійність”⁷. Третя група вчених заперечує згаданий вище підхід, визнаючи фінансову надійність похідною від категорії “фінансова стійкість”⁸.

Ми підтримуємо останню групу науковців. На нашу думку, термінологічна плутанина виникає внаслідок прагнення розв’язати проблему поверхово, не вдаючись до фундаментального обґрунтування своїх поглядів. Отже, спершу доцільно розглянути поняття “стійкість” і “надійність” у їх вузькій (предметній) технічній інтерпретації, з урахуванням положень теорії стійкості, рівноваги і руху механічних систем.

Новий політехнічний словник описує стійкість споруди як “здатність протистояти силам, що намагаються вивести її з вихідного стану статичної або динамічної рівноваги”⁹. Таким чином, під стійкістю механічної системи слід розуміти її здатність повертатися до стану рівноваги після дестабілізуючого впливу, за умови, що параметри системи внаслідок цього впливу коливалися в межах, які визначають область стійкості, і не виходили за межі припустимих значень певних параметрів, дотримання яких дозволяє системі повернутися у ці межі.

Надійність, з технічної точки зору, — це “здатність виробу виконувати задані функції, зберігати свої експлуатаційні показники в заданих межах за визначених

⁵ Шумелда Я. Страхування: Навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей [Текст] / Я. Шумелда. — Тернопіль: Джура, 2004. — С. 249; Вовчак О.Д. Страхування: Навч. посіб. [Текст] / О.Д. Вовчак. — Львів: Новий Світ-2000, 2004. — С. 317; Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: Навч. посіб. [Текст] / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 190; Веселовский М.Я. Страховой сервис: Учеб. пособ. [Текст] / М.Я. Веселовский. — М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2007. — С. 187.

⁶ Шірінян Л.В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення [Текст] / Л.В. Шірінян // Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 // Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — Харків, 2007. — С. 7.

⁷ Микитчик І.І. Порівняльний аналіз методик рейтингової діяльності банків [Текст] / І.І. Микитчик // Регіональна економіка. — 2007. — № 3. — С. 169.

⁸ Іванюк І.С. Теоретичні підходи до визначення категорії “фінансова стійкість страхової компанії” [Текст] / І.С. Іванюк, Д.С. Маруженко // Фінанси України. — 2006. — № 11. — С. 84.

⁹ Новый политехнический словарь [Текст] / Под ред. А.Ю. Ишлинского. — М.: Большая российская энциклопедия, 2000. — С. 572.

режимів роботи та умов використання, технічного обслуговування, ремонту і транспортування”¹⁰. Таким чином з фізичної точки зору поняття “надійність”, на відміну від поняття “стійкість”, характеризує властивість системи зберігати в часі у встановлених межах значення всіх параметрів, які характеризують здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах і умовах функціонування.

Переходячи до застосування терміна “надійність” в економіці підкреслимо, що у “Новій економічній енциклопедії” він визначається як “властивість системи зберігати значення своїх основних параметрів у межах, що відповідають заданому режиму”¹¹. Такої самої думки дотримується і Є.С. Кузьменко, який характеризує фінансову надійність “як здатність швидко реагувати у випадку настання несприятливих фінансових ситуацій за умови стабільності інших факторів (економічна ситуація в країні, грошово-кредитна політика держави, відсутність різких змін у нормативно-правових актах)”¹².

Узагальнюючи сказане, можна констатувати, що категорія “фінансова надійність” змістовно значно вужча порівняно з категорією “фінансова стійкість”. З нашої точки зору, фінансова надійність виявляється лише в момент урегулювання фінансових зобов’язань страховиком, за умов стабільного середовища, в якому внутрішні та зовнішні фактори впливу заздалегідь відомі й не змінюються впродовж певного проміжку часу. Те, що поняття “фінансова надійність” підпорядковане поняттю (або, іншими словами, включене у поняття) “фінансова стійкість”, тобто є вужчим за нього, на наш погляд, ілюструє така ситуація.

Між моментом укладення договору страхування (за умов сплати страховику страхової премії) та моментом виконання страховою компанією своїх зобов’язань існує часовий розрив. Тому на час настання страхового випадку страховик, унаслідок впливу негативних чинників, може перебувати в зміненому середовищі. Отже, виходячи з наведених вище міркувань головною характеристикою страхової компанії є фінансова стійкість, а не фінансова надійність. Остання, на нашу думку, не завжди може свідчити про те, що страхова компанія є фінансово стійкою. Водночас фінансово стійка страхова компанія завжди буде фінансово надійною. Щоб наочно пояснити два останні твердження, розглянемо таку ситуацію: можливі випадки, коли виконання фінансових зобов’язань страховика призведе до порушення його фінансової стійкості, в результаті чого відбудеться зменшення обсягів прибутку, а в найгіршому випадку — виникнуть збитки.

Рухаючись від загального до конкретного, розглянемо поняття “фінансова стійкість” і “фінансова надійність”, які використовуються для характеристики діяльності страховиків. Загальноприйнятим підходом до визначення фінансової

¹⁰ Новый политехнический словарь [Текст] / Под ред. А.Ю. Ишлинского. — М.: Большая российская энциклопедия, 2000.

¹¹ Румянцева Е. Новая экономическая энциклопедия [Текст] / Е. Румянцева. — М.: ИНФРА-М, 2005. — С. 339.

¹² Кузьменко Є.С. Методика рейтингової оцінки надійності банків [Текст] / Є.С. Кузьменко // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 1. — С. 166.

стійкості страхової компанії є її характеристика як “здатності виконувати взяті зобов’язання за договорами страхування в умовах впливу несприятливих факторів, змін в економічній кон’юнктурі”¹³. Фінансову стійкість страхових компаній також визначають як “здатність виконувати взяті на себе зобов’язання за усіма укладеними договорами страхування”¹⁴. Г.В. Чернова підтримує останнє трактування, акцентуючи увагу на здатності виконувати “страхові зобов’язання”¹⁵. Цікаво, що аналогічне визначення, з наголосом на виконанні зобов’язань “за договорами страхування та перестраховання”, наводять авторський колектив підручника “Страховання”¹⁶, а також О.Д. Вовчак¹⁷, В.Д. Бігдаш¹⁸ і авторський колектив навчально-методичного посібника “Страховання: теорія та практика”¹⁹, при цьому стосується воно не поняття “фінансова стійкість”, а поняття “фінансова надійність”.

Враховуючи виявлену нами відмінність, яка існує в трактуванні понять “фінансова стійкість” та “фінансова надійність”, мусимо констатувати необґрунтовану підміну одного поняття іншим. А згадані у попередньому абзаці уточнення, на нашу думку, правильніше віднести до визначення категорії “фінансова стійкість”. У свою чергу, А.В. Палкін пропонує дещо розширений підхід до визначення цієї категорії стосовно страхової компанії. Він акцентує увагу не тільки на виконанні зобов’язань за договорами страхування та перестраховання, а й на виконанні фінансових зобов’язань перед “працівниками і власниками організації”²⁰.

Ми пропонуємо внести певні уточнення до наведеної загальноприйнятої дефініції поняття “фінансова стійкість”, що зумовлено такими причинами.

По-перше, сучасна тенденція світового страхового ринку полягає в дедалі значнішому поширенні практики продажу не страхового, а так званого фінансового продукту, який, поряд зі страховими послугами, включає інші різновиди послуг фінансово-кредитного характеру. У цьому зв’язку підвищується значимість інших (нестрахових) зобов’язань страхової компанії. Отже, при оцінці її фінансової

¹³ Сухов В.А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков [Текст] / В.А. Сухов. — М., 1995. — С. 9; Габидулин И. Есть интересный подход к рейтинговой оценке страхового рынка [Текст] / И. Габидулин // Финансовые услуги. — 2003. — № 4. — С. 19; Приймак В.І. Динамічне управління фінансовими потоками компанії зі страхування життя [Текст] / В.І. Приймак, О.І. Карчевська // Фінанси України. — 2008. — № 8. — С. 116.

¹⁴ Веселовский М.Я. Знач. пр. — С. 186.

¹⁵ Чернова Г.В. Основы экономики страховой организации по рисковому видам страхования [Текст] / Г.В. Чернова. — СПб.: Питер, 2005. — С. 139.

¹⁶ Страховання: Підруч. [Текст] / Кер. авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — КНЕУ, 2002. — С. 521.

¹⁷ Вовчак О.Д. Знач. пр. — С. 318.

¹⁸ Бігдаш В.Д. Страховання: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / В.Д. Бігдаш. — К.: МАУП, 2006. — С. 358.

¹⁹ Страховання: теорія та практика: Навч.-метод. посіб. [Текст] / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін.; За заг. ред. проф. Н.М. Внукової — Харків: Бурун Книга, 2004. — С. 204.

²⁰ Палкин А.В. Функциональная взаимосвязь показателей и факторов финансовой устойчивости страховой организации [Текст] / А.В. Палкин // Финансы. — 2008. — № 12. — С. 45.

стійкості необхідно враховувати усі її зовнішні зобов'язання, а не лише страхові. При цьому не можна нехтувати і внутрішніми зобов'язаннями страховика. Саме таких поглядів дотримується Ю. Тронін, трактуючи фінансову стійкість страхової компанії як “здатність своєчасно і в передбаченому обсязі виконувати взяті на себе фінансові зобов'язання щодо усіх суб'єктів (включаючи державу) впродовж усього терміну дії укладених між ними договорів”²¹. Під цим самим кутом зору розглядає фінансову стійкість страхових компаній і російський практик С.В. Луконін²².

Наведена точка зору, звичайно, є цікавою і має право на існування, але водночас слід зазначити, що вона містить певні протиріччя. Адже специфіка надання страхових послуг, крім іншого, зумовлюється також наявністю часового інтервалу, протягом якого страхова компанія готова виконувати взяті на себе зобов'язання. Але, за певних обставин, договірні строки здійснення страховиком своїх зобов'язань можуть виходити за межі передбаченого договором кінцевого терміну їх дії. Таке явище виникає в таких випадках:

1) страхову компанію ще не повідомили про страховий випадок, який відбувся в межах строку дії договору страхування;

2) страхову компанію повідомили про настання страхового випадку, але процедура страхової виплати триває певний час, що призводить до перевищення терміну дії договору страхування;

3) при укладенні деяких договорів страхування відповідальності (страхування професійної відповідальності, відповідальності за забруднення навколишнього середовища тощо) шкода чи збиток може виявитися після закінчення строку дії договору страхування.

У всіх описаних випадках страхова компанія зобов'язана здійснити страхові виплати, незважаючи на закінчення терміну дії укладеного договору страхування.

По-друге, у наведених визначеннях поняття “фінансова стійкість” на перший план виходять характеристики, які переважно стосуються сутності поняття “платоспроможність”, оскільки тут системоутворюючою категорією є “відповідальність за зобов'язаннями”, тобто здатність здійснювати платежі за зобов'язаннями. Безумовно, платоспроможність — важлива умова забезпечення фінансової стійкості²³, але, на нашу думку, визначення поняття “фінансова стійкість страхової компанії” на підставі лише одної характеристики — платоспроможності не є коректним.

²¹ Тронин Ю.Н. Основы страхового бизнеса [Текст] / Ю.Н. Тронин. — М.: Изд-во “Альфа-Пресс”, 2006. — С. 318.

²² Луконин С.В. Финансовая устойчивость страховых компаний и пути ее повышения [Текст] / С.В. Луконин // Страховое дело. — 2003. — № 5. — С. 28.

²³ Чернова Г.В. Знач. праця. — С. 140; Архипов А.П. Основы страхового дела: Учеб. пособие. [Текст] / А.П. Архипов, В.Б. Гомеля. — М.: Маркет ДС, 2002. — С. 138; Вовчак О.Д. Знач. праця. — С. 237; Архипов А.П. Страхование. Современный курс: Учеб. [Текст] / А.П. Архипов, В.Б. Гомеля, Д.С. Туленты / Под ред. Е.В. Коломина. — М.: Финансы и статистика, 2007. — С. 110; Страхование: Учеб. [Текст] / Под ред. Т.А. Федоровой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономистъ, 2006. — С. 808.

Так, Р.Т. Юлдашев і Ю.М. Тронін говорять про платоспроможність лише як про одну з чотирьох (поряд з ліквідністю, кредитоспроможністю та рентабельністю) “характеристик фінансово-господарського стану підприємства, при поєднанні прийнятних значень яких має місце фінансова стійкість”²⁴. О.Д. Вовчак характеризує фінансову стійкість з позицій ліквідності, тобто “наявності достатнього рівня покриття залучених пасивів активами, та рентабельності, тобто значної прибутковості, яка забезпечує необхідний розвиток компанії”²⁵.

Хоча поняття “ліквідність” і “платоспроможність” тісно взаємопов’язані, на нашу думку, їх не можна ототожнювати, як це роблять окремі вчені-дослідники, розглядаючи ліквідність і платоспроможність або як синоніми²⁶, або як поняття одного порядку, що розрізняються лише тривалістю періоду виконання зобов’язань²⁷.

З огляду на це, вважаємо за доцільне зупинитися на дослідженні понять “ліквідність” і “платоспроможність”. Поняття “ліквідність” у цілому визначається як процес перетворення активів у кошти. Зокрема, у “Великому економічному словнику” ліквідність трактується як “здатність елементів основного чи обігового капіталу компанії швидко і легко реалізуватися”²⁸.

На нашу думку, суть терміна “ліквідність” щодо страхування найповніше розкриває Р.Т. Юлдашев, який розглядає її як “здатність страховика своєчасно виконувати свої зобов’язання, а також швидко перетворювати активи в реальні кошти, за умови незначних втрат у їх вартості, щоб у разі необхідності своєчасно врегулювати пред’явлені претензії”²⁹. Щодо наведеного визначення, слід уточнити, що “здатність страховика своєчасно виконувати зобов’язання” — це тлумачення платоспроможності, а ліквідності стосується лише друга його частина.

Отже, з урахуванням розглянутих трактувань, вважаємо за необхідне термін “ліквідність” щодо страхової компанії визначати як здатність забезпечувати своєчасне трансформування активів у гроші для виконання з мінімальними затратами виниклих зобов’язань. При цьому потрібно пам’ятати, що в основі можливості

²⁴ Юлдашев Р.Т. Российское страхование: системный анализ понятий и методология финансового менеджмента [Текст] / Р.Т. Юлдашев, Ю.Н. Тронин. — М.: Анкил, 2000. — С. 235.

²⁵ Вовчак О.Д. Знач. праця. — С. 327.

²⁶ Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Учеб. для вузов [Текст] / Л.Г. Батракова. — М.: Логос, 2001. — С. 226; Жарковская Е.П. Банковское дело: Учеб. [Текст]. — 4-е изд., испр. и доп. / Е.П. Жарковская. — М.: Омега-Л, 2006. — С. 345—346.

²⁷ Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами: Учеб. пособ. для вузов [Текст]. — 2-е изд., перераб. и доп. / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — С. 326, 332; Финансы: Учеб. [Текст] / Под ред. В.В. Ковалева. — М., 2004. — С. 346; Финансы предприятий: Учеб. [Текст] / Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.В. Павлова и др. / Под ред. проф. Н.В. Колчиной. — М.: Финансы; ЮНИТИ, 1998. — С. 391, 401; Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків [Текст] // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 9. — С. 177.

²⁸ Большой экономический словарь [Текст] / Под ред. А.Н. Азрилияна. — М.: Ин-т новой экономики, 1997. — С. 427.

²⁹ Юлдашев Р.Т. Страховой бизнес: Словарь-справочник [Текст] / Р.Т. Юлдашев. — М.: Анкил, 2005. — С. 264.

такого трансформування лежать узгодженість руху активів і пасивів страхової компанії, їх висока якість, що дозволяє страховику забезпечувати в межах певного терміну відповідність зобов'язань і джерел їх покриття.

Повертаючись до розгляду поняття “платоспроможність”, зазначимо, що дана категорія характеризується здатністю страхової компанії виконувати зобов'язання на конкретну дату. Аналізуючи співвідношення понять “ліквідність” і “платоспроможність” стосовно практики діяльності страхових компаній, слід наголосити, що коли страховик ліквідний, то він, як правило, здатен виконати свої платіжні зобов'язання. Недостатня ліквідність страховика може спричинити неочікуваний дефіцит платіжних засобів, який покривається шляхом збільшення затрат, що цілком природно призводить до зменшення його прибутковості. У гіршому випадку неадекватна ліквідність здатна викликати неплатоспроможність страхової компанії. Разом з тим надлишкова ліквідність, яка є результатом неефективного страхового менеджменту, також справляє негативний вплив на діяльність страховика і свідчить про його неспроможність розумно розпоряджатися вільними ресурсами. У свою чергу, це може спричинити втрату страховою компанією рентабельності, а іноді навіть призвести до збитків. Отже, платоспроможність страхової компанії визначається, поряд з певними вимогами до її активів, ще й вимогами до ліквідності останніх тією мірою, якою це необхідно для виконання власних зобов'язань, насамперед страхових.

Таким чином, ми повністю погоджуємося з трактуванням Л.О. Орланюк-Малицькою поняття “платоспроможність” як ширшого за поняття “ліквідність”, оскільки перше включає в себе “проблему наявності коштів для виконання зобов'язань і форму, в якій ці кошти перебувають”³⁰.

Водночас ми не підтримуємо категоричне твердження Л. Шірінян³¹, згідно з яким страхова компанія може бути неплатоспроможною, але фінансово стійкою, адже вважаємо, що платоспроможність — це головна умова фінансової стійкості. Водночас ми припускаємо, що можлива ситуація, коли страхова компанія платоспроможна, але фінансово нестійка.

Конкретизуючи поняття “фінансова стійкість страховика”, А.Е. Жеребко визначає її як “властивість страхової компанії відновлювати свою платоспроможність у разі її випадкового порушення”³². У такому трактуванні фінансова стійкість розуміється частково як збереження платоспроможності в цілому за певний проміжок часу у випадку можливого порушення параметрів платоспроможності в окремі моменти. Ми не можемо погодитися з цим визначенням, так само як із авторами, що під фінансовою стійкістю розуміють:

³⁰ Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации [Текст] / Л.А. Орланюк-Малицкая. — М., 1994. — С. 4.

³¹ Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків [Текст] // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 9. — С. 177.

³² Жеребко А.Э. Совершенствование финансового менеджмента рискованных видов страхования [Текст] / А.Э. Жеребко — М.: Анкил, 2003. — С. 22.

— “платоспроможність страхової компанії”³³ або “платоспроможність страхової організації в часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та залученими коштами”³⁴;

— “здатність страхової компанії зберігати існуючий рівень платоспроможності впродовж певного часу за можливих несприятливих зовнішніх та внутрішніх впливів на фінансові потоки”³⁵;

— “здатність страхової компанії зберігати існуючий рівень платоспроможності впродовж тривалого часу і за суттєвих впливів, використовуючи для цього фінансовий, технологічний або управлінський потенціали”³⁶.

О.О. Шевчук під фінансовою стійкістю розуміє “здатність страхової компанії зберігати нормальний стан фінансових потоків під впливом незначних збурень зовнішнього середовища, постійне збалансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду в цілому”³⁷. Прихильником даного підходу також є А. Гінзбург³⁸.

Це визначення фінансової стійкості, на нашу думку, не можна вважати повним, оскільки в ньому враховані лише “незначні збурення з боку зовнішнього середовища”. Але, загальновідомо, що збурення, викликані подіями у внутрішньому середовищі, також можуть відчутно впливати на стан фінансових потоків. Наприклад, результатом звільнення ключових працівників страховика може бути різке зниження обсягів надходжень страхових премій, а це відповідно зменшуватиме фінансові потоки на вході, що, у свою чергу, в межах страхового фонду може призвести до розбалансування між вхідними та вихідними фінансовими потоками.

Дещо схоже інтерпретує сутність фінансової стійкості страхової компанії і М.М. Александрова: “постійне переважання доходів над витратами в межах розрахунків за страховим фондом, яке забезпечується платоспроможністю страховика”³⁹. Подібної думки дотримується і А.А. Кудрявцев, який визначає фінансову стійкість як “забезпечення такої структури доходності та ліквідності вкладень, яка мінімізує технічний ризик страхування”⁴⁰. Технічний ризик, за Д.Х. Гуштеровим, —

³³ Миннулина Г. Страховой тариф, рисканность страховых операций, финансовая устойчивость и объем страхового портфеля [Текст] / Г. Миннулина // Страховое ревью. — 1999. — № 1. — С. 19.

³⁴ Дадьков В.Н. Анализ финансовой деятельности предприятия в разрезе страховой организации [Текст] / В.Н. Дадьков, Ж.Ю. Симоненко // Страховое дело. — 2008. — № 10. — С. 42.

³⁵ Луконин С.В. Знач. пр. — С. 28.

³⁶ Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: Учеб. пособ. [Текст] / Н.Б. Грищенко. — М.: Финансы и статистика, 2008. — С. 240.

³⁷ Шевчук О.О. Економіко-математичне моделювання діяльності страхової компанії [Текст] / О.О. Шевчук // Дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.03.02 // Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів, 2003. — С. 33.

³⁸ Гинзбург А.И. Страхование [Текст] / А.И. Гинзбург. — СПб.: Питер, 2002. — С. 156.

³⁹ Александрова М.М. Страхування: Навч.-метод. посіб. [Текст] / М.М. Александрова. — К.: ЦУЛ, 2002. — С. 171.

⁴⁰ Кудрявцев А.А. Актуарные модели финансовой устойчивости страховых компаний [Текст] / А.А. Кудрявцев. — СПб.: Институт страхования, 1997 — С. 9.

це “ризик недостатності коштів страхової компанії для виконання зобов’язань за страховими виплатами, пов’язаними з проведенням страхових операцій (з основною діяльністю)”⁴¹. Г.В. Чернова⁴² зазначає, що для виконання таких зобов’язань використовуються, насамперед, страхові резерви. Отже, даний підхід подібний до підходу, якого дотримується М.М. Александрова.

У цілому поділяючи позицію згаданих науковців, на наш погляд, надзвичайно спірним є твердження про те, що фінансова стійкість страховика визначається рівнем його прибутку лише від страхової діяльності. Страхуванню об’єктивно притаманна інвестиційна функція, а наявність необхідних джерел робить інвестиційні операції невід’ємною частиною страхового бізнесу. Хоча метою страхової діяльності є надання послуг, які мають виражений соціальний характер, а метою інвестиційної діяльності є одержання прибутку, вони органічно пов’язані між собою. З одного боку, джерелом фінансування інвестиційної діяльності є страховий фонд, з другого — прибуток від інвестиційної діяльності може бути спрямований на фінансування страхових операцій⁴³.

Така позиція узгоджується з думкою колективу авторів, які у своїй праці зазначають, що “прибуток від страхової діяльності не завжди є головною складовою прибутку страховика. Дуже часто основна діяльність страховика приносить йому не прибутки, а збитки, що компенсуються прибутком від інвестиційної та фінансової діяльності”⁴⁴.

Наведену обмеженість щодо визначення фінансової стійкості як “переважання доходів над витратами в межах страхового фонду” долають Ю.А. Сплетухов і Е.Ф. Дюжиков⁴⁵, які наголошують на збалансуванні або перевищенні доходів над витратами в цілому, що дозволяє страховій компанії забезпечувати безперебійну діяльність і розвиток. Таким чином, запропонований ними підхід до тлумачення поняття “фінансова стійкість страховика” скасовує обмеженість розуміння цього поняття лише як “переважання доходів над витратами в межах страхового фонду”.

Деякі автори намагаються визначити фінансову стійкість страховика через систему відповідності граничних величин встановленим нормативам⁴⁶. Для цього

⁴¹ Гуштеров Д.Х. О понятии технического риска страховщика [Текст] / Д.Х. Гуштеров // Финансы. — 2006. — № 11. — С. 57.

⁴² Чернова Г.В. О соотношении рисков и финансовых источников их покрытия в страховой организации [Текст] / Г.В. Чернова // Страховое дело. — 2003. — № 4. — С. 26.

⁴³ Ткаченко Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній [Текст] / Н.В. Ткаченко // Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.04.01 // Інститут економічного прогнозування НАН України. — К., 2004. — С. 5.

⁴⁴ Страхування: Підруч. [Текст] / Кер. авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — КНЕУ, 2002. — С. 508.

⁴⁵ Сплетухов Ю.А. Страхование: Учеб. пособ. [Текст] / Ю.А. Сплетухов, Е.Ф. Дюжиков. — М.: ИНФРА-М, 2007. — С. 283.

⁴⁶ Агеев Ш.Р. Страхование: теория, практика и зарубежный опыт [Текст] / Ш.Р. Агеев, Н.М. Васильев, С.Н. Катырин. — М.: Экспертное бюро-М., 1998. — С. 156; Горбач Л.М. Страхова

вони окреслюють комплекс показників для оцінки фінансової стійкості страхових компаній. Л.М. Горбач, прихильник цього підходу, наголошує на необхідності формування комплексів таких показників окремо для компаній, які здійснюють страхування життя, компаній, які здійснюють інші види страхування, і для перестрахових компаній (при цьому не наводячи методику розрахунку показників). Натомість С.В. Куликов для визначення фінансової стійкості страховика пропонує застосовувати такі показники: “достатність власного капіталу, забезпеченість страховими резервами, платоспроможність, ліквідність, прибутковість і рентабельність”⁴⁷. Але цей підхід викликає певні зауваження. По-перше, запропоновані для трактування фінансової стійкості показники практично дублюють вимоги вітчизняного законодавства щодо визначення умов забезпечення платоспроможності страховика: відповідності сплаченого статутного фонду, наявності достатніх страхових резервів і додержання нормативу платоспроможності. По-друге, автор, на свій розсуд сформувавши перелік показників, які не мають єдиних нормативних критеріїв, пропонує використовувати їх для характеристики фінансової стійкості страховика.

Щоб краще зрозуміти природу явища, слід розглянути його прояви під різними кутами зору. Враховуючи, що страхові компанії — це фінансові установи, проаналізуємо нетипові погляди науковців на проблему фінансової стійкості інших фінансових інституцій.

Так, наприклад, учені-економісти В.П. Пантелєєв і С.П. Халява підкреслюють, що “оцінка рівня фінансової стійкості залежить від обраної стратегії і є суб’єктивною, як суб’єктивна й оцінка якості будь-якої системи, яка залежить від того, чому віддає перевагу особа, яка приймає рішення”⁴⁸. Ми не можемо погодитися з наведеною точкою зору з таких причин:

— по-перше, фінансова стійкість є характеристикою, що висвітлює фінансовий стан на певну дату, тобто це статична величина. А стратегія — це дії, що розгортаються в часі, вони можуть впливати на фінансову стійкість (поліпшуючи або погіршуючи її), але не на оцінку її фактичних характеристик, яка проводиться в даний час і в даному місці;

— по-друге, чинні нормативно-правові акти встановлюють умови та критерії забезпечення фінансової стійкості, отже, їх дотримання є об’єктивною вимогою.

Таким чином, охарактеризований підхід не дозволяє правильно інтерпретувати сутність поняття “фінансова стійкість”.

Проаналізувавши варіанти визначення поняття “фінансова стійкість”, у яких використовувалися конкретні економічні категорії та показники, ми виявили, що

справа: Навч. посіб. — 2-ге вид., виправлене [Текст] / Л.М. Горбач. — К.: Кондор, 2003. — С. 216; Куликов С.В. Финансовый анализ страховых организаций: Учеб. пособ. [Текст] / С.В. Куликов. — Ростов н/Д.: Феникс; Новосибирск: Сибирское соглашение, 2006. — С. 74.

⁴⁷ Куликов С.В. Зазнач. праця. — С. 74.

⁴⁸ Пантелєєв В.П. Фінансова стійкість комерційного банку: деякі проблеми її регулювання [Текст] / В.П. Пантелєєв, С.П. Халява // Вісник НБУ. — 1996. — № 2. — С. 65.

в деяких літературних джерелах поняття “фінансова стійкість” тлумачиться з використанням філософського та загальноекономічного понятійного апарату, тобто фінансова стійкість розглядається або як “здатність виконувати на заданому суспільством рівні властиві фінансовій установі функції та роль в економіці незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх сил, що перешкоджають їх здійсненню”⁴⁹, або як “якісна інтегральна характеристика спроможності установи ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток шляхом трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища”⁵⁰. Схожу інтерпретацію сутності фінансової стійкості наводить і Є.В. Склеповий⁵¹.

На думку В.В. Глуценка, фінансова стійкість страхової компанії — це “такий стан її фінансових ресурсів, який забезпечує платоспроможність і подальший розвиток організації в умовах ризику, пов’язаного зі страховим захистом суб’єктів ринку”⁵². Згідно з А.К. Шиховим, під фінансовою стійкістю страхової організації розуміється “її майновий і фінансовий стан, при якому величина та структура власних і притриманих до них коштів, ліквідних активів, які є наслідком ступеня досконалості організації страхування, розвитку його нових видів, а також масовості проведення ефективних страхових операцій і режиму економії, забезпечують у будь-який момент часу певний рівень платоспроможності”⁵³.

За нашим переконанням, такі визначення фінансової стійкості не зовсім коректні, оскільки в них не враховано умову фінансової адаптації страховика до змін ринкового середовища, зокрема, в разі банкрутства банків, у яких розміщено кошти страхувальників, і перестраховиків, яким передаються страхові ризики, що, у свою чергу, спричиняє втрату “ступеня досконалості організації страхування”. Згадана недосконалість виправлена у трактуванні, запропонованому Ю.А. Сплетухо-вим і Е.Ф. Дюжиковим, на думку яких фінансова стійкість страховика являє собою “збереження оптимального якісного та кількісного стану активів і зобов’язань, що дозволяє страховій організації забезпечити безперебійне здійснення своєї діяльності та її розвиток”⁵⁴. Визначення Н. Кириллової, яка інтерпретує фінансову стійкість страхових компаній як “здатність забезпечувати свої зобов’язання відносно усіх суб’єктів ринку, адаптуватися до мінливого економічного середовища,

⁴⁹ Фетисов Г.Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки [Текст] / Г.Г. Фетисов. — М.: Финансы и статистика, 1999. — С. 17.

⁵⁰ Крухмаль О.В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення [Текст] / О.В. Крухмаль // Автореф. дис. на здобуття ступеня канд. економ. наук: 08.00.08 // ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. — Суми, 2007. — С. 6.

⁵¹ Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку [Текст] / Є.В. Склеповий // Фінанси України. — 2002. — № 5. — С. 142.

⁵² Глуценко В.В. Управление рисками. Страхование [Текст] / В.В. Глуценко. — Железнодорожный, Московская область: ТОО НПЦ “Крылья”, 1999. — С. 318.

⁵³ Шихов А.К. Страхование [Текст] / А.К. Шихов. — М., 2000. — С. 125.

⁵⁴ Сплетухов Ю.А. Знач. праця. — С. 283.

реалізовуватися як страховик у ринковій економіці”⁵⁵, вважаємо не зовсім чітким, адже забезпечення зобов’язань ще не означає їх виконання, по-перше, своєчасно, а по-друге, у повному обсязі. Таку нечіткість у цьому визначенні долає Я.Є. Телепін, який повністю погоджуючись з підходом Н. Кириллової, акцентує увагу на “здатності виконання своїх зобов’язань”⁵⁶.

Цієї точки зору дотримується і колектив авторів, розглядаючи поняття “фінансова стійкість” як “такий стан фінансових ресурсів організації, за якого вона здатна своєчасно і в передбаченому обсязі виконувати взяті на себе поточні та майбутні фінансові зобов’язання перед усіма суб’єктами за рахунок власних і залучених коштів”⁵⁷.

Трактування фінансової стійкості страхової компанії “як системи, що адаптується до змін зовнішнього середовища і має дві ознаки: платоспроможність, тобто можливість розраховуватися за своїми зобов’язаннями, та наявність фінансових ресурсів для розвитку, щоб відповідати можливим змінам зовнішніх умов”⁵⁸ заслуговує на увагу, але через неврахування сукупності факторів чи умов внутрішнього середовища його теж не можна вважати досконалим.

Слід зазначити, що в науковій літературі виділяється специфічна ознака фінансової стійкості, властива лише страховим компаніям, — “відповідність кількості та якості ресурсів величині та структурі прийнятого страхового ризику, що, у свою чергу, означає можливість виконання зобов’язань страховика перед страхувальниками”⁵⁹. Подібне трактування поділяють також С.В. Науменкова і Ю.С. Конопліна, які визначають фінансову стійкість як “певний стан фінансових ресурсів, який забезпечує платоспроможність та подальший розвиток страхової організації”⁶⁰.

За визначенням Н. Кириллової, фінансовий потенціал, рівень фінансової стійкості найбільшою мірою виявляється тоді, коли якість та кількість фінансових ресурсів “не встигають” змінюватися відповідно до змін потреб середовища (рис. 1).

Зірочками на рис. 1 позначено точки, в яких перетинаються характеристики факторів фінансової стійкості та загального фінансового стану з факторами, які характеризують ризиковість середовища і прояви ступеня фінансової стійкості (або фінансового стану).

⁵⁵ Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний [Текст] / Н. Кириллова // Страховое дело. — 2001. — № 5. — С. 20.

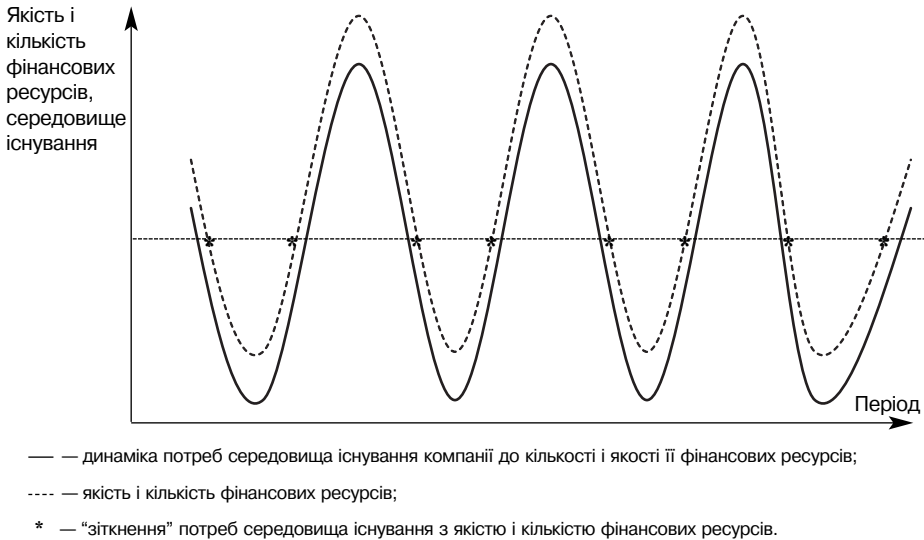
⁵⁶ Телепин Я.Е. Финансовая устойчивость и платежеспособность страховых компаний [Текст] / Я.Е. Телепин // Страховое дело. — 2005. — № 1. — С. 15.

⁵⁷ Страхование: Учеб. [Текст] / Под ред. Т.А. Федоровой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономистъ, 2006. — С. 750.

⁵⁸ Архипов А.П. Зазнач. праця. — С. 138.

⁵⁹ Орланюк-Малицкая Л.А. О понятиях и факторах финансовой устойчивости страховых компаний [Текст] / Л.А. Орланюк-Малицкая // Вестник финансовой академии. — 1998. — № 1. — С. 35.

⁶⁰ Науменкова С.В. Напрямки розвитку страхового ринку України в контексті міжнародних інтеграційних процесів [Текст] / С.В. Науменкова, Ю.С. Конопліна // Вісник Української академії банківської справи. — 2005. — № 2. — С. 17.

Джерело: Кириллова Н. Финансовая устойчивость и несостоятельность страховых компаний [Текст] / Н. Кириллова // Страховое дело. — 2001. — № 5.

Рис. 1. Адаптація фінансових ресурсів до ринкового середовища існування

Н. Кириллова⁶¹ і Я. Телепін⁶² трактують поняття “фінансова стійкість” з двох точок зору:

1) фінансова стійкість як показник, що характеризує здатність організації зберегти фінансові ресурси в належній кількості та на достатньому рівні з метою забезпечення власної платоспроможності й подальшого розвитку;

2) фінансова стійкість як певний фінансовий стан, який описується з допомогою якісних чи кількісних характеристик. У випадку застосування якісних характеристик можна говорити про високий чи низький рівень фінансової стійкості, про нестійкість і повну неспроможність (як відсутність фінансової стійкості чи крайній рівень нестійкості). При застосуванні кількісних методів оцінювання фінансової стійкості використовують бальний підхід, присвоюючи певному фінансовому стану бали від нуля і до максимальної їх кількості.

Таке трактування поняття “фінансова стійкість” поділяють також і вітчизняні вчені⁶³.

Рис. 1. демонструє, що діапазон фінансової стійкості суб’єкта ринку межує з критичними зонами. Їх досягнення спричиняє кількісні зміни обсягів фінансових ресурсів і породжує якісний стрибок, наслідком якого є зміна не лише якості фінансових ресурсів, а й фінансової стійкості. У разі досягнення мінімуму кількісних

⁶¹ Кириллова Н. Знач. праця. — С. 18.

⁶² Телепин Я.Е. Знач. праця. — С. 15.

⁶³ Шірінян Л.В. Финансовая надежность и финансовая устойчивость страховиков [Текст] // Актуальные проблемы экономики. — 2007. — № 9. — С. 174.

показників, а саме допустимих значень факторів, отже, і показників фінансової стійкості, настають якісні зміни переважно юридичного характеру: банкрутство страхової компанії, переорієнтація її функцій на ринку і перехід в іншу якість, з іншою специфікою відносин та іншими різноманітними ознаками категорії підприємства, до якої вона потрапляє.

Проте необхідно зазначити, що існує альтернатива описаним наслідкам якісного стрибка, яка пов'язана з існуванням так званого “проміжного, або перехідного, стану”. Вийти з нього можна, використавши описані сценарії або здійснивши фінансове оздоровлення шляхом санації з наступним відновленням фінансової стійкості страхової компанії.

Таким чином, ми підтримуємо позицію Л.О. Орланюк-Малицької, яка розглядає фінансову стійкість як “здатність суб'єкта ринку зберігати кількість і якість своїх фінансових ресурсів за умов зміни середовища”⁶⁴. При цьому якість фінансових ресурсів інтерпретується нею як ступінь їх відповідності потребам компанії для страхових виплат і розвитку в умовах зовнішнього середовища. Проте підкреслимо, що збереження кількості та якості фінансових ресурсів за умов зміни зовнішнього середовища, яке Л.О. Орланюк-Малицька вважає необхідним для забезпечення фінансової стійкості, не завжди є позитивним явищем. На наш погляд, увагу слід акцентувати переважно на адаптації ресурсів до вимог зовнішнього і внутрішнього середовищ компанії, що змінюються.

Визначення, близьке за змістом до трактування поняття “фінансова стійкість”, даного Л.О. Орланюк-Малицькою, але дещо ширше за нього в плані розуміння фінансової стійкості страхових компаній, пропонують вітчизняні науковці, які наголошують, що специфічною ознакою фінансової стійкості є “відповідність кількості та якості фінансових ресурсів величині та структурі страхового ризику, обумовленого необхідністю забезпечення страхового захисту та можливості виконання зобов'язань страховика перед страхувальниками”⁶⁵.

На необхідність урахування впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів звертає увагу Л.В. Шірінян: фінансова стійкість визначається нею як “здатність підприємства зберігати або відновлювати початковий (або близький до нього) стан чи поліпшувати цей стан при зміні зовнішніх та/або внутрішніх параметрів (факторів) впливу на фінансові потоки”⁶⁶. При цьому слід зазначити, що таке тлумачення має ряд недоліків: по-перше, автор ототожнила страхову компанію з підприємством, хоча це неправомірно з огляду на специфіку діяльності страховика; по-друге, така важлива ознака фінансової стійкості, як платоспроможність, узагалі не включена до визначення; по-третє, акцентування уваги на тому, що “зміни

⁶⁴ Орланюк-Малицькая Л.А. О понятиях и факторах финансовой устойчивости страховых компаний [Текст] / Л.А. Орланюк-Малицькая // Вестник финансовой академии. — 1998. — № 1. — С. 33.

⁶⁵ Науменкова С.В. Зазнач. праця. — С. 17.

⁶⁶ Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств [Текст] / Л.В. Шірінян // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 75.

факторів зазвичай вважаються незначними”⁶⁷, є некоректним. Адже в певні проміжки часу показники, які характеризують виділені нею фактори впливу, можуть значно коливатися (зокрема, це стосується розмірів статутного фонду, системи перестраховування, якості страхового портфеля, розмірів і темпів інфляції тощо).

Навряд чи сьогодні актуально й твердження, що фінансова стійкість страхової компанії — це “її здатність не погіршувати значення своїх показників діяльності при зміні факторів впливу”⁶⁸. Вважаємо дане трактування неправочинним з огляду на такі міркування:

— по-перше, не зрозуміло, які показники діяльності страхової компанії (абсолютні чи відносні, грошові чи натуральні) автор відносить до “своїх” і якими є їх значення;

— по-друге, не можна однозначно трактувати ув’язку показника рівня виплат зі “здатністю не погіршувати значення своїх показників”. Так, наприклад, якщо рівень виплат у страховій компанії становить 40 %, то погіршенням чи поліпшенням буде зміна цього показника до 60 %, оскільки фінансова стійкість знижуватиметься, а рівень виконання страховиком своїх зобов’язань — підвищуватиметься;

— по-третє, “при зміні факторів впливу” (особливо в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів) страхова компанія, насамперед, має адаптуватися до змін, і при цьому розцінюється як цілком нормальна зміна деяких показників діяльності страховика.

На нашу думку, більш повним є визначення фінансової стійкості страховика як “економічної категорії, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу і використання, за якого страхова компанія залишається платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов’язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика”⁶⁹. З нашої точки зору, в ньому точно відображено суть явища, але й тут є певне обмеження, зумовлене тим, що йдеться про виконання страховою компанією зобов’язань лише перед страхувальниками.

Підсумовуючи сказане, слід ще раз наголосити на специфіці поняття “фінансова стійкість” щодо сфери страхової діяльності порівняно з його суттю стосовно інших сфер економіки. Організація, яка не займається страховою діяльністю, використовуючи залучені кошти, як правило, точно знає, кому з ділових партнерів, коли і скільки їй потрібно заплатити. У страхових компаніях ситуація інша. Основну

⁶⁷ Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств [Текст] / Л.В. Шірінян // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 75.

⁶⁸ Шірінян Л.В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення [Текст] / Л.В. Шірінян // Автореф. дис. на добуття ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 // Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — Харків, 2007. — С. 7.

⁶⁹ Іванюк І.С. Теоретичні підходи до визначення категорії “фінансова стійкість страхової компанії” [Текст] / І.С. Іванюк, Д.С. Маруженко // Фінанси України. — 2006. — № 11. — С. 89.

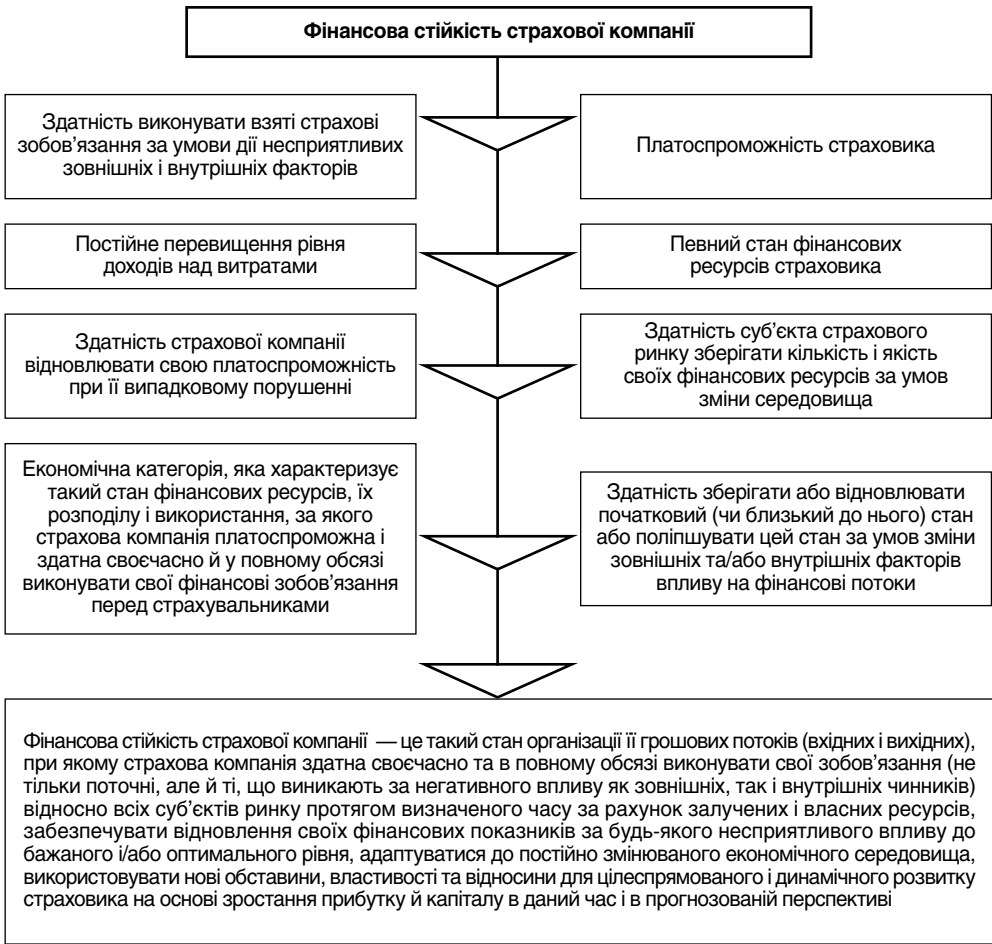

Рис. 2. Графічне подання поняття “фінансова стійкість страхової компанії”

частину своїх активів страховик формує за рахунок залучених коштів, однак терміни і розміри майбутніх виплат страхувальникам він може оцінити лише з використанням імовірнісного підходу. При виконанні своїх зобов'язань страховик орієнтується не лише на кошти страхових резервів, спеціально призначених для здійснення страхових виплат, а й на інші власні кошти, вільні від будь-яких зобов'язань.

Проведений критичний аналіз літературних джерел дозволяє виділити три органічно і тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені складові фінансової стійкості страхових компаній: надійність, платоспроможність та ліквідність. Ліквідність — основоположний фактор (умова) платоспроможності, яка, у свою чергу, є найбільш значущим критерієм надійності страхової компанії. Усі вони впливають на формування рівня довіри до страховика і є підґрунтям для визначення його фінансової стійкості.

У ринковій економіці постійний кругообіг коштів у межах сфери діяльності окремого страховика — це об'єктивна умова його життєздатності. Його складовими виступають грошові надходження і грошові витрати страхових компаній. Слушною є думка деяких експертів, які наголошують на тому, що поняття грошових потоків є “узагальненим, агрегованим, включає до свого складу різні види потоків, які обслуговують фінансово-господарську діяльність страхової організації”⁷⁰. Опосередковуючи економічні відносини, грошовий потік стає об'єктом управління в процесі страхової, інвестиційної та фінансової діяльності страховика.

Відомо, що розвиток і діяльність страхової компанії мають циклічний характер. В окремих сферах функціонування страховиків періодично можуть виникати негативні ситуації. Досвід свідчить, що бажано не допускати кризових ситуацій, навіть за рахунок зниження динаміки розвитку страховика. Можливі ситуації, коли швидкий розвиток і стійкість окремих страхових компаній можуть увійти в певне протиріччя, оскільки висока динаміка розвитку страховиків іноді відбувається на тлі погіршення їх фінансової стійкості. Водночас високий рівень фінансової стійкості може бути зумовлений недостатньою динамікою розвитку. Тому категорію “фінансова стійкість” слід розглядати, враховуючи необхідність її оптимального поєднання з показниками динаміки розвитку.

На основі узагальнення й аналізу наведеної вище інформації ми створили графічну модель (рис. 2) поняття “фінансова стійкість страхової компанії”, яка дозволила нам сформулювати власне трактування цієї категорії.

На нинішньому етапі розвитку страхового ринку України забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є одним із пріоритетних завдань. Слід підкреслити, що в ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування страхових компаній значною мірою залежить саме від рівня їх фінансової стійкості. Лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання фінансового потенціалу в майбутньому. Саме тому в центрі уваги мають постійно перебувати дослідження теоретичних підходів до визначення сутності поняття “фінансова стійкість страхових компаній”.

⁷⁰ *Никулина Н.Н.* Новая парадигма денежных потоков как объекта управления финансовыми ресурсами страховщика [Текст] / Н.Н. Никулина, С.В. Березина // Страховое дело. — 2007. — № 2. — С. 7.